

«ПРЯМІ НАЩАДКИ ЗАПОРОЖЦІВ»: КНИГА «ДНІПРОВСЬКІ ЛОЦМАНИ: НАРИСИ З ІСТОРІЇ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ»

[рец.] Дніпровські лоцмани: нариси з історії та історіографії / [Андреев В., Білівненко С., Белов О. та ін.]. – Херсон: Вид-во ВНЗ «ХДМІ», 2012. – 352 с., ч. б. іл.

Однією з ознак сучасної історіографічної ситуації в Україні є посилена увага дослідників до напрацювань науковців «золотої доби» української історичної науки. І це є цілком природним, адже в цілій низці аспектів вітчизняні історики кінця ХХ – початку ХХІ ст. ще тільки наближаються до того, чого досягли їхні попередники у 1920-х – на початку 1930-х рр. Разом із тим, деякі сучасні дослідники не обмежуються самим лише перевиданням (або виданням рукописів) праць попередників, а йдуть далі, в тому числі – і публікуючи під однією обкладинкою розвідки з певної проблематики як істориків «золотої доби», так і сучасників.

Вдалим прикладом такого підходу є книга «Дніпровські лоцмани: нариси з історії та історіографії», що побачила світ у 2012 році.

Знаний херсонський історіограф Віталій Андреев, досліджуючи інтелектуальну біографію етнографа, фольклориста, історика, археолога, літературознавця і філософа Віктора Петрова, звернув увагу на маловідоме видання «Матеріали до вивчення виробничих об'єднань. Дніпровські лоцмани». Ця книга, що побачила світ у 1929 р. під редакцією А. Лободи і В. Петрова, стала результатом роботи цілого колективу співробітників Етнографічної комісії Всеукраїнської академії наук та низки дніпропетровських дослідників.

Присвячене «прямим нащадкам запорожців», як називав дніпровських лоцманів О.С. Афанасьєв-Чужбинський, видання «Дніпровські лоцмани» планувалось як перше в серії збірок з історії «пережитків професійних об'єднань на Україні». Першим воно стало як через те, що лоцмани розцінювались як «одна з найцікавіших формацій за доби торговельного капіталізму», так і у зв'язку із будівництвом Дніпрогесу, що мало наслідком

Reviews

затоплення дніпровських порогів і відповідно – зникнення в регіоні лоцманства як професії і соціальної інституції.

Видання включало передмову, підготовлену академіком А. Лободою, «Стислий огляд головнішої літератури про дніпровських лоцманів» В. Білого, історичний нарис «Лоцмани Дніпрових порогів» П. Козаря, розвідку «Плав через пороги» М. Тарасенка, статтю «Лоцманські шляхи та стежки через пороги» О. Девлада – одного з фундаторів лоцманської артілі на Дніпрі, а також публікацію «Лоцманські пісні» В. Білого.

Втім, попри свою неабияку наукову значущість, через низку ідеологічних причин книга, як зазначає В. Андрєєв, за радянських часів не була введена до широкого наукового обігу. Саме це і спонукало взятись за її перевидання. Тим більше, що сама проблематика дніпровського лоцманства останнім часом знов стала привертати до себе увагу дослідників: за часів незалежної України чи не першим до цієї теми звернувся Анатолій Бойко – фундатор знаної на сьогодні наукової школи з дослідження історії Південної України. Зовсім не випадково представники цієї школи і складають ядро авторського колектив, залученого до підготовки книги «Дніпровські лоцмани: нариси з історії та історіографії». Між іншим, саме пам'яті професора А. Бойка і присвячується рецензоване видання.

До книги, опублікованої під редакцією В. Андрєєва, увійшли, крім тексту видання «Матеріали до вивчення виробничих об'єднань. Дніпровські лоцмани», розвідки С. Білівненка «Ріка Дніпро у повсякденні сільського прибережного населення: за матеріалами історико-етнографічних експедицій Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького»; В. Андрєєва «Дніпробудівська» експедиція етнографічної комісії при ВУАН під керівництвом Віктора Петрова (1927–1929)»; А. Бойка «До історії Дніпровських лоцманів»; О. Ходаковського і О. Шумея «Дніпровські лоцмани: до історії професійного розвитку зі забезпечення річкового судноплавства»; М. Мордовського «Пороги на Дніпрі: захоплення, вивчення, знищення»; О. Борисенко «Фотограф М.М. Залізник (за матеріалами фондозбірки НЗ «Хортиця»)); О. Белова, С. Ляшко, Г. Шаповалов

Reviews

«Український етнограф Віра Білецька та її робота «Рибальство в Дніпрових порогах»; О. Власова «Картосхема О. Девлада «Шляхи Дніпровими порогами», як джерело до вивчення топоніміки Дніпровського Надпорожжя».

Таким чином, читач, який візьме до рук рецензоване видання, матиме змогу побачити феномен дніпровського лоцманства багатоаспектно, у широкому спектрі його проявів.

Книга «Дніпровські лоцмани: нариси з історії та історіографії» супроводжується багатим ілюстративним матеріалом, науково-довідковий апарат представлений покажчиком географічних назв і переліком ілюстрацій.

Вкрай важливо, що сьогодні під керівництвом В. Андрєєва повним ходом йде підготовка до републікації ще однієї книги, виданої Етнографічною комісією Всеукраїнської академії наук – «Матеріали до вивчення виробничих об'єднань. Вип. II. Чумаки». Не є збігом те, що історія чумацтва, як і дніпровського лоцманства, тісно пов'язується з козацтвом. Як не є випадковим і те, що видання, присвячене чумакам, включатиме, як і рецензована книга про лоцманів, низку розвідок сучасних науковців, що, сподіваємось, дозволить висвітлити досліджуване явище рельєфно, чи не в усій його багатоаспектності.

Ігор Лиман, Вікторія Константінова (Бердянськ)